

Gimnazija Celje – Center

TVEGANJE KORUPCIJE NA GCC.

Avtor:

Jure Macuh, 4. letnik

Mentor:

Sergej Vučer, prof. soc.

ZAHVALA

Zahvaljujem se vsem, ki so pripomogli pri izvedbi raziskovalne naloge.

Posebej se zahvaljujem vsem anketirancem. Tu predvsem Nataliji Drnovšek, vodji centra za integriteto in preventivo, za pomoč pri strukturiranju ankete. Prav tako gre posebna zahvala moji razredničarki Saši Ogrizek, ki je tolerirala moje izostanke od pouka, ki so bili porabljeni v namen izdelave te naloge in jih tudi opravičila. Nenazadnje se zahvaljujem tudi dijakom Gimnazije Celje – Center, profesorjem in vsem zaposlenim za podporo. Omeniti moram tudi starše, ki so mi ves čas stali ob strani in me spodbujali.

Vsekakor pa sem izjemno hvaležen profesorju Sergeju Vučerju, ki me je usmerjal in vodil ter s številnimi predlogi pripomogel h končnemu izgledu naloge in tudi k moji osebni rasti, saj sem pridobil ogromno znanja, ki nima cene.

Povzetek

Korupcija je zelo odmevna, aktualna in kontroverzna beseda, ki je praktično postala del našega vsakdana. Pogosto spremljamo govor o korupciji v medijih, kjer se največkrat nanaša na institucijo politike. Vendar je kljub pogostosti teme korupcije v današnji družbi ogromno nejasnosti, kar se tiče tega pojava. Ljudje kot taki pogosto, ravno zaradi medijev, pripisujemo korupcijo zgolj instituciji politike. Vendar temu zdaleč ni tako. Zato sem v svoji nalogi raziskoval bolj netipično okolje, kjer se korupcija pojavlja. To okolje je šolstvo. Ob raziskovanju sem svoje ugotovitve o korupciji kar se da skušal aplicirati na institucijo šolstva. Mnoge ugotovitve so bile tudi precej zaskrbljujoče, saj prikazujejo ogromno pojavov, ki drastično vplivajo na kvaliteto nalog, ki jih institucija šolstva opravlja.

Kazalo vsebine

1. UVOD	7
1.1 Opredelitev problema	7
1.2 Hipoteze	8
2. JEDRO	9
2.1 Teoretični uvod v jedro	9
2.1.1 Problematizacija definiranja	9
2.1.2 Definicije	9
2.1.3 Karakteristike	11
2.1.4 Lestvice korupcije	11
2.1.5 Pogledi na korupcijo	12
2.1.6 Klasifikacija korupcije v javni upravi	13
2.1.7 Vloga uslužbenca v javni upravi	14
2.2.1 Analiza ankete	15
1. Graf 1: Število in odstotek anketirancev, ki so se razvrstili, glede na status.	15
2. Graf 2: Dijaki: Kako pogosta je po vašem mnenju korupcija v šolstvu?	16
3. Graf 3: Dijaki: Kdo so po vašem mnenju najpogostejši udeleženci/pobudniki koruptivnih dejanj v šolstvu?	17
Graf 4: Dijaki: Označite vsa koruptivna dejanja, ki so po vašem mnenju prisotna v šolstvu.	17
4. Graf 5: Dijaki: Označite zgoraj navedeno koruptivno dejanje, ki je po vašem mnenju najbolj problematično.	18
5. Graf 6: Dijaki: Ste bili kdaj priča koruptivnemu dejanju?	19
6. Graf 7: Dijaki: Ste kdaj bili sami udeleženi v kakšnem koruptivnem dejanju?	19
7. Prosim navedite katerokoli koruptivno dejanje, ki je po vašem mnenju prisotno v šolstvu in ga do sedaj nismo omenili v anketi.	21
8. Če ste na prejšnje vprašanje odgovorili z DA, prosim navedite koruptivno dejanje. ...	21
9. Če ste na prejšnje vprašanje odgovorili z DA, prosim navedite koruptivno dejanje. ...	21
10. Uslužbenci prosim navedite koliko časa ste že zaposleni na delovnem mestu.	22
11. Graf 8: Uslužbenci: Kako pogosta je po vašem mnenju korupcija v šolstvu?	22
12. Graf 9: Uslužbenci: Kdo so po vašem mnenju najpogostejši udeleženci/pobudniki koruptivnih dejanj v šolstvu?	23
13. Graf 10: Uslužbenci: Označite vsa koruptivna dejanja, ki so po vašem mnenju prisotna v šolstvu.	24
14. Graf 11: Uslužbenci: Označite zgoraj navedeno koruptivno dejanje, ki je po vašem mnenju najbolj problematično.	25
15. Graf 12: Uslužbenci: Ste kdaj bili priča koruptivnemu dejanju?	26

16.	Graf 13: Uslužbenci: Ste kdaj bili sami udeleženi v kakšnem koruptivnem dejanju?	
		26
17.	Prosim navedite katerokoli koruptivno dejanje, ki je po vašem mnenju prisotno v šolstvu in ga do sedaj nismo omenili v anketi.	28
18.	Če ste na prejšnje vprašanje odgovorili z DA, prosim navedite koruptivno dejanje.	28
19.	Če ste na prejšnje vprašanje odgovorili z DA, prosim navedite koruptivno dejanje.	28
3.	ZAKLJUČEK	29
3.1.	Ovrednotenje hipotez	29
1.	Korupcija v šolstvu ni pogost pojav	29
2.	Definicija korupcije kot pojava je preveč široka in zahteva bolj osredotočeno definicijo, glede na okolje v katerem se pojavlja	29
3.	Oblike korupcije, ki se pojavljajo v šolstvu ne vplivajo na kvaliteto izobrazbe	29
4.	Protiukrepi za korupcijo so neučinkoviti in potrebujejo vnovičen pregled ter prilagajanje	29
3.2	Temeljne ugotovitve raziskovalnega dela	29
4.	LITERATURA	31

Kazalo grafov

1.	Graf 1: Število in odstotek anketirancev, ki so se razvrstili, glede na status	14
2.	Graf 2: Dijaki: Kako pogosta je po vašem mnenju korupcija v šolstvu? Napaka! Zaznamek ni definiran.	
3.	Graf 3: Dijaki: Kdo so po vašem mnenju najpogostejši udeleženci/pobudniki koruptivnih dejanj v šolstvu?	16
4.	Graf 4: Dijaki: Označite vsa koruptivna dejanja, ki so po vašem mnenju prisotna v šolstvu	16
5.	Graf 5: Dijaki: Označite zgoraj navedeno koruptivno dejanje, ki je po vašem mnenju najbolj problematično	17
6.	Graf 6: Dijaki: Ste bili kdaj priča koruptivnemu dejanju?	18
7.	Graf 7: Dijaki: Ste kdaj bili sami udeleženi v kakšnem koruptivnem dejanju?	18
8.	Graf 8: Uslužbenci: Kako pogosta je po vašem mnenju korupcija v šolstvu?	22
9.	Graf 9: Uslužbenci: Kdo so po vašem mnenju najpogostejši udeleženci/pobudniki koruptivnih dejanj v šolstvu?	23
10.	Graf 10: Uslužbenci: Označite vsa koruptivna dejanja, ki so po vašem mnenju prisotna v	

	šolstvu.....
	24
11.	Graf 11: Uslužbenci: Označite zgoraj navedeno koruptivno dejanje, ki je po vašem mnenju najbolj problematično.....
	25
12.	Graf 12: Uslužbenci: Ste kdaj bili priča koruptivnemu dejanju?.....	26

1. UVOD

1.1 Opredelitev problema

»Številnejši so zakoni, bolj pokvarjena je vlada.« (Publius Cornelius Tacitus, Annales, 14 pr. n. št.)

Citat, katerega bi po vseh zakonitostih že zdavnaj moral povoziti čas, drži dan danes dosti bolj kot kdajkoli prej. Vsaj takšen občutek se mi poraja kot mladostniku, ki se nahaja v procesu izobraževanja in doživlja številne institucionalne spremembe znotraj našega predragega šolstva. Zanima me ali je korupcija bila v preteklih zgodovinskih obdobjih ravno tako razširjen pojav? Mogoče zgolj manj opazen in manj zaznan...

Zavedam se, da bi bilo naivno razmišljati v smeri kako je vse danes boljše ali slabše kot je bilo nekoč. Vsekakor pa so številni procesi modernizacije, globalizacije in prihod elektronskih medijev spremenili realnost v kateri bivamo dandanes. Opažam, da se temu primerno tudi spreminja besedišče katerega zasledim v številnih medijih. Besede kot so tajkuni, lobiji, davčne oaze so bile še nekaj desetletij nazaj popolna neznanka.

Seveda se tudi danes soočamo z govorom o korupciji, tudi v instituciji šolstva, kjer se omenjajo razni politični interesi vodstva, ali pa individualni interesi zaposlenih, kjer je pogosto govora o tako imenovanih »modrih kuvertah« in njihovih vsebinah. Predvsem pa se tu gre za vstop družbenih elit v institucije in oblikovanje, ter usmerjanje delovanja teh v njihov prid in v namen ohranjanja vse večje družbene neenakosti.

V svojem raziskovalnem delu se bom osredotočil na pojav korupcije v instituciji šolstva. Kljub temu, da večinoma spremljamo (medijska pozornost je usmerjena predvsem na dogajanje v lokalni in globalni politiki) anomalijo korupcije, predvsem v instituciji politike, pa ne smemo pozabiti posledice njenega delovanja na preostale institucije, med drugimi tudi šolstvo.

Šolstvo kot vzgojno izobraževalna institucija bi naj omogočala socialno mobilnost. Realnost pogosto prinaša drugačno sliko, še zlasti trendi s katerimi se soočamo danes mladi v procesu izobraževanja... (individualizacija, e-asistent, vprašanje nadzora in zaslužka, smiselnost oz. nesmiselnost prenove šolstva). Kar me prinaša do misli ali oziroma do kakšne mere je korupcija in kako zelo so koruptivna dejanja razraščena v šolstvu.

Hkrati se nam postavlja vprašanje kaj sploh korupcija v šolstvu je. Vprašanje se morda zdi enostavno, ampak preprostega in jasnega odgovora nanj ni na voljo. Zato bom v svojem raziskovalnem delu tudi vzpostavil opredelitev korupcije v šolstvu, glede na trenutno stanje, ker je korupcija po naravi Sizifovo delo, saj se naša percepcija korupcije konstantno spreminja in razvija skozi čas.

Zaradi visoke prisotnosti korupcije v družbi, pa se organizacije poslužujejo oblikovanja planov integritete, ki delujejo kot proti korupcijski ukrep. Tak plan ima tudi organizacija, na kateri se izobražujem. Zato se bom v namen pridobivanja podatkov omejil pretežno na omenjeno organizacijo, saj zadostuje potrebam moje raziskovalne naloge. Hkrati pa upam in verjamem, da bodo pridobljeni podatki koristili tudi moji šoli, pri nadaljnjem razvoju in nadgradnji plana integritete, ki bi pripomogel k še uspešnejši prevenciji korupcije.

1.2 Hipoteze

Za raziskavo naveden tematike sem si postavil naslednje hipoteze, ki jih želim potrditi ali pa ovreči. Naveden hipoteza predvsem omogočajo lažji, bolj predvidljiv in usmerjen način dela.

1. Korupcija v šolstvu ni pogost pojav.
2. Definicija korupcije, kot pojava, je preveč široka in zahteva bolj osredotočeno definicijo, glede na okolje v katerem se pojavlja.
3. Oblike korupcije, ki se pojavljajo v šolstvu, ne vplivajo na kvaliteto izobrazbe.
4. Protiukrepi za korupcijo so neučinkoviti in potrebujejo vnovičen pregled ter prilagajanje.

2. JEDRO

2.1 Teoretični uvod v jedro

Navedel sem nekaj definicij korupcije in ostalih pojmov, ki so pomembne za razumevanje nekaterih nadaljnjih pojmov in ugotovitev. Zaradi splošnosti pojma korupcije sem navedel več definicij.

2.1.1 Problematizacija definiranja

Korupcija ima več definicij in jo je težko opredeliti, ker se pod tem pojmom pomen korupcije skozi čas spreminja. Kar pa je skupno vsem pomenom, ki so se pojavljali, je, da se s pojmom korupcije splošno nanaša na zlorabo javne službe v osebne namene. To nakazuje, da je najbolj pogosta oblika korupcije prav korupcija v javni upravi.

Pojem korupcije je lahko uporabljen v več smislih. V ožjem smislu ta pojem označuje posamezna dejanja jemanja in prejemanja podkupnin v različnih oblikah. V širšem smislu pa izraz korupcija označuje več oblik imoralnega in nedopustnega ravnanja posameznika, ali večjega števila ljudi, katerih cilj je pridobitev določenih koristi.

S teoretično – raziskovalnega vidika bi poenotena definicija korupcije pomenila zmanjšanje nejasnosti glede uvrstitve primerov in raziskovalnih konceptov. Ker ni poenotene definicije na voljo, se dogaja, da je vsaka nova raziskava, za svoje potrebe, vsakič znova definira pojem korupcije.

Na tem mestu opažam, da je vzpostavitev generalne definicije korupcije praktično nemogoča. Zato sem v naslednjem delu naloge navedel več definicij in zapisal definicijo, ki pride najbolj v poštev za razumevanje seminarske naloge.

2.1.2 Definicije

Korupcija je definirana na mnoge načine. Karakteristike korupcije v izobraževalnem sektorju si lahko predstavljamo podobno kot si v drugih področjih javnega sektorja. Zato jo lahko definiramo kot sistematično izkoriščanje javne funkcije za doseganje zasebnih interesov, ki učinkuje predvsem na dostopnost, kvaliteto ali enakopravnost v izobraževalnem procesu. Ta definicija pokrije širok spekter aktivnosti, kot so klientelizem¹, izsiljevanje, nepotizem² in vse aktivnosti, ki sem jih vključil v svojo anketo. Za dodatno razumevanje sem navedel še več definicij, ker zgolj ena definicija, za tako obširen pojem, kot je korupcija ne zadostuje. Pojem korupcije se namreč pojavlja v različnih okoljih in se v vsakem tudi drugače definira.

¹ Izmenjava dobrin ali storitev za politično podporo.

² Favoriziranje sorodnikov.

KORUPCIJA – Je v individualistično definirana kot izkoriščanje avtoritete za osebno korist (Aguilera & Vadera, 2007: The dark side of authority: Antecedents, mechanisms, and outcomes of organizational corruption *Journal of Business Ethics* 77: 431-449).

Je ilegalna ali imoralna ekonomska aktivnost, ki vključuje prejemanje finančnih ali materialnih sredstev. (Rimsky 2005: Bureaucracy, clientage and corruption in Russia: 32-44).

Je namerno zanemarjanje dolžnosti, ali neupravičeno izkoriščanje moči, z motivom neposredne – osebne koristi. (Shevchenko, & Gavrilov, AA, 2007. On illicit economic relations in the sphere of higher education: 91-105).

Kazenskopravne definicije so zelo kompleksne. Pomembne pa so zaradi aparata fizične prisile, ki mora izvajati zakonodajo. Takšne definicije določijo obnašanje, ki krši zakonodajo in so namenjene reguliranju. Najpogostejše pravne opredelitve korupcije jo opredeljujejo kot nudenje ali sprejemanje podkupnin v različnih oblikah, ki jo nudi javni uslužbenec. Kazensko pravo naj bi z dobro premišljenimi opredelitvami kaznivih dejanj dosegalo čim višjo stopnjo natančnosti v sankcioniranju kršitev norm, ki jih postavi politična oblast.

Teoretično analitične definicije imajo cilj prikazati bistvo korupcije in njeno pojasnitev kot tudi prikazati teoretično in praktično uporabnost. S tega vidika se zdi Van Duynova (1999) definicija korupcije najbolj primerna. Po njegovi definiciji je korupcija nepoštenost/pristranskost pri sprejemanju odločitev. Ko oseba (v zasebni ali javni sferi), ki naj sprejme neko odločitev, pristane na to, da bo v zameno za nagrado ali obljubo oziroma pričakovanje nagrade, zavestno odstopila, od v naprej določenih kriterijev (ali to zahtevala od drugega), ki bi jo moral voditi pri tem odločanju, hkrati pa skriti motiv, ki je v resnici vplival na odločitev, ne more biti del uradne obrazložitve zakaj je do takšne odločitve prišlo.

JAVNA UPRAVA – Omenjeni pojem je pomembno razumeti, saj se vsaka šolska ustanova klasificira kot javna uprava. Tudi ta pojem ima več definicij. Po pregledu definicij, menim, da je sledeča definicija primerna za razumevanje naloge.

Javna uprava torej po Šmidovniku zajema državne organizacije, ki so organizacije teritorialnega tipa ter v nekaterih vrstah organizacij funkcionalnega tipa, ki opravljajo naloge javnega pomena oziroma javne naloge. To so organizacije, ki v urejeni družbi zagotavljajo dobrine, ki so za obstoj in razvoj družbe nujno potrebne, do njih pa ni mogoče priti z delom posameznikov pa tudi ne s pomočjo organizacij, ki delujejo po gospodarskih načelih zakonitosti, pač pa le s pomočjo državnih organizacij in organizacij, ki se vsaj delno opirajo na državo in se njihovo poslovanje zaradi tega lahko odmakne od navedenih naravnih sistemskih zakonitosti.

Haček (2001) povzema Šmidovnika (1998) kot:

- država deluje prek svoje javne uprave;
- organizacijsko državno upravo sestavljajo državne in paradržavne organizacije;
- funkcionalno je opredeljena z izvrševanjem predpisov, izvajanjem oblasti in javnih služb;
- bistven element je odgovornost resornih ministrstev in vlade;
- financiranje je proračunsko ali iz drugih javnih virov (skladi);
- normativno velja za javno upravo upravno, deloma pa tudi civilno pravo;
- uslužbenki sistem oziroma sistem javnih uslužbencev.

Iz omenjene definicije in povzetka nje lahko potegnemo vzporednice s šolskimi ustanovami, natančneje njihovim funkcioniranjem.

2.1.3 Karakteristike

V sledečih alinejah sem navedel karakteristike korupcije, ki demonstrirajo njeno eksplicitno družbeno naravo. (Syed Hussein Alatas, 1990: *Sociology of corruption and corruption of sociology*).

- Vpletena je več kot ena oseba.
- Prisotne so vzajemne obveznosti in nagrade v monetarnih in drugih oblikah.
- Vsako koruptivno dejanje prinaša zaslepitev javnega telesa, institucije ali družbe kot celote.
- Izdaja zaupanja je možna samo pod pogojem, kadar se izvajalec znajde v situaciji, kjer je konflikt interesov potreba po tajnosti.
- Namerna podrejenost skupnih interesov osebnim interesom poudarja sposobnost imetnika moči, da spregleda distinkcijo med javno in zasebno sfero.

2.1.4 Lestvice korupcije

Korupcija se lahko pojavi na različnih nivojih. Obstaja korupcija, ki se kaže v majhnih uslugah, med manjšim številom ljudi (drobna korupcija), korupcija, ki v veliki meri vpliva na vlado (velika korupcija) in korupcija, ki je tako pogosta, da je del vsakodnevne strukture družbe, vključno z dojemanjem korupcije kot simptom organiziranega kriminala (sistemska korupcija).

DROBNA KORUPCIJA – Se pojavlja v manjšem obsegu in znotraj vzpostavljenih družbenih okvirjev. Primeri te vključujejo majhna darila ali izkoriščanje osebnih poznanstev za pridobitev uslug. Ta oblika korupcije je značilna za države v razvoju in okolja, kjer so javni uslužbenci pod plačani.

VELIKA KORUPCIJA – Je definirana kot korupcija, ki se pojavlja na najvišjih ravneh vlade. Takšna korupcija zahteva bistven prevrat političnega, pravnega in ekonomskega sistema. Takšna korupcija je pogosta v državah, kjer vlada avtoritaren ali diktatorski režim.

SISTEMSKA KORUPCIJA (KORUPCIJA V JAVNI UPRAVI) – Je korupcija, ki je integriran in esencialen aspekt ekonomskega, družbenega in političnega sistema ter pomaga vzdrževati omenjena področja. Sistemska korupcija ni posebna kategorija prakse korupcije, ampak je situacija v kateri se večje institucije in procesi države rutinsko izkoriščajo iz strani koruptivnih posameznikov in skupin. (Michael Johnston: Fighting Systemic Corruption: Social Foundations for Institutional Reform)

2.1.5 Pogledi na korupcijo

Sociološki pogled na kriminaliteto in korupcije je oblikoval Émile Durkheim. Ta je s konceptom anomije³, ki naj bi označevala družbo dvajsetega stoletja, razlagal patološko stanje industrijske družbe. Anomija povzroča razpad družbene kohezije, skupnih vrednot in povzroča odsotnost aspiracij. V takšnem stanju se položaj posameznikov spremeni. Nekateri postajajo bogatejši, drugi revnejši. Pripravljenost za sprejemanje skupnih, moralnih in pravnih norm se močno zmanjša. Takšno stanje je lahko povzročeno zaradi nenadnih hudih in vseobsežnih socialnih sprememb, ki trajajo. Postopno umirjanje in stabilizacija ekonomskega položaja posredno pripomore k zmanjšanju možnosti za korupcijska dejanja (Šelih, 2000).

Trenutno aktualnost korupcije lahko pripišemo ravno nedavnim socialnim spremembam. Zaradi recesije, ki je prizadela praktično ves svet, je ekonomsko stanje večine ljudi mnogo slabše. Kar pomeni, da iščejo alternativne možnosti za zaslužek, ki ne izključujejo koruptivnih dejavnosti. Opažam tudi porast nepotizma v družbi, saj pogosto slišimo, da je pridobitev delovnega mesta težke, če nima iskalec zaposlitve poznanstev ljudi, ki bi bil v poziciji moči, katera mu omogoča dodeljevanje delovnih mest.

Hkrati so posledice toliko bolj vidne v javnem sektorju, kamor sodi tudi šolstvo. Tveganje za koruptivna dejanja v šolstvu je, zaradi trenutnega položaja svetovne in lokalne ekonomije, mnogo večje.

³ Ko pravila prenehajo delovati, sledi stanje brez norm ali anomija. V takšnem stanju norme nič več ne usmerjajo vedenja, kar spodbuja deviantnost. Kljub temu se bodo posamezniki na različne načine odzivali na stanje anomije. Položaj posameznikov v družbeni strukturi bo oblikoval njihove odzive.

Za še boljše razumevanje korupcije je dobro poznavanje racionalnih teorij izbire. Te izhajajo iz konservativne ameriške usmeritve, imenovane pravo in ekonomija. Racionalne teorije temeljijo na Beckerjevem (1963) prispevku o ekonomskem postopku h kaznivemu dejanju. Becker se je zavzemal, da bi pravila tržnega vedenja implementirali tudi na netržno vedenje. Savona (1995) je uporabil racionalno teorijo izbire za razlago korupcije. Savon pravi, če je korupcija ilegalno blago na trgu, na katerem se nudi in prevzema v skladu s tržnimi zakonitostmi⁴, potem je treba zmanjšati priložnosti za korupcijska dejanja.

V analizi korupcije prihaja tudi do ugotovitev, da na korupcijo vplivata tradicija in kultura neke družbe. V državah kot je npr. Indija, je korupcija že zgodovinsko prisotna in še danes predstavlja ogromno težavo za tamkajšnje prebivalce. Kljub temu Dobovšek⁵ (2008) opazuje, da korupcija raste in se razvija ter prilagaja novim situacijam. Tradicija tako pomeni zgolj izgovor za tiste, ki imajo od korupcije korist.

Šolske ustanove se poslužujejo zmanjševanja priložnosti za korupcijo s planom integritete, ki ga ima vsaka šolska ustanova.

2.1.6 Klasifikacija korupcije v javni upravi

Klasifikacija korupcije nam omogoča nadaljnjo razumevanje pojma korupcije. Iz prejšnjih razlag ni mogoče točno opredeliti korupcije v javnih upravah, saj zajemajo celoten pojav. Zato bom v nadaljevanju podrobneje predstavil pojavne oblike korupcije, ki bodo omogočile postavljanje mej med posameznimi pojavi korupcije in še boljše razumeti pojav korupcije, specifično v javni upravi.

Korupcijo v javni upravi lahko delimo na: notranjo in zunanjo; materialno politično in psihično; individualno in institucionalno. Najpogostejša, med omenjenimi, je zunanja (eksterna) korupcija. Pri zunanji korupciji gre največkrat za plačevanje storitev, opustitev uradnih dejanj, ali pa dajanje daril z določenim namenom. Notranja (interna) korupcija predstavlja dejanja, s katerimi posameznik dosega koristi nadrejenih ali podrejenih, s podkupovanjem koristi. Individualna korupcija je tista, kjer se dogaja posamezno podkupovanje, kar omogoča večjo diskretnost, saj sta v podkupovanje vpleteni zgolj dve osebi. Pri individualni korupciji je značilno, da krivdo nosita obe vpleteni osebi, in je zaradi tega zbiranje dokazov o takšnih dejanjih izjemno zahtevno, kljub temu, da je takšna vrsta korupcije najbolj razširjena. Najbolj škodljiva izmed prej omenjenih je institucionalizirana korupcija, ker prinaša razpad družbenih vrednot (stanje anomalije). Kljub temu, da se takšna korupcija pojavlja večinoma v instituciji politike, se lahko prepleta tudi z institucijo šolstva.

⁴ Plačilo za storitve in storitve za plačilo.

⁵ Dr. Bojan Dobovšek – Poslanec v državnem zboru in avtor dela, Korupcija v Tranziciji.

2.1.7 Vloga uslužbenca v javni upravi

Javni uslužbenci so tisti, ki predstavljajo državne institucije v interakcijah z ljudmi. Na podlagi te interakcije si ustvarjajo mnenje o državi in njenih institucijah. V idealnih upravah, kot jih je opisal Max Webber (Pušič 1981), je javni uslužbenec, kot predstavnik države, zaupanja vreden izvršilec navodil države. Javni uslužbenec je po njegovem mnenju neposredni in legitimni člen med državo in državljani. S svojim delom, pa ne sme omadeževati pristnega odnosa med državo in državljanom. Stanje v realnosti je zdaleč od takšnega in celo popolnoma obratno mnenju Webbra. Državljeni celo vzpodbujajo javne uslužbence k iskanju koristi in ne k uresničevanju javnega interesa.

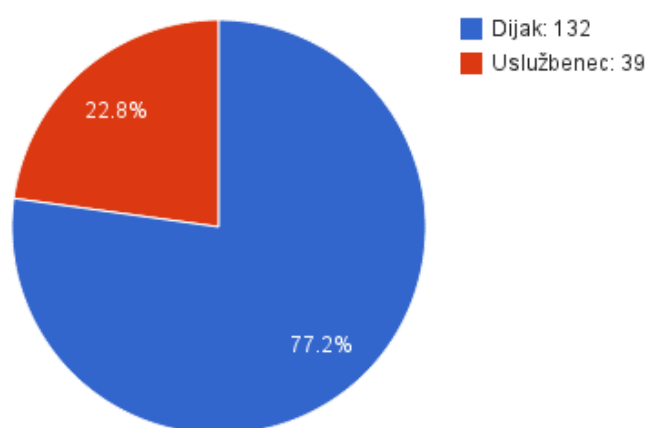
V resničnem svetu je potrebno vzeti v obzir še en dejavnik in sicer delo na črno. Delo na črno spada pod pojav sive ekonomije. Definicijo dela na črno je leta 1998 podal Communication of European Commission »Delo na črno je vsaka plačana aktivnost, ki je po naravi zakonita, ni pa prijavljena državnim oblastem in tako neobdavčena, pri tem pa je potrebno upoštevati razlike med državami EU« (Van Bastelaer 2004). Ta definicija je splošno veljavna v Evropski uniji, ni pa edina definicija. Primerna je za nadaljnjo razumevanje naloge.

Eden izmed omenjenih elementov seminarske naloge so tudi inštrukcije. Teoretično se tudi te smatrajo kot koruptivno dejanje, vendar je vloga teh mnogo bolj kompleksna kot se zdi na prvi pogled. Kot že prej omenjeno je stanje ekonomije danes slabo in to predvsem vpliva na zaposlene v javnem sektorju oziroma javni upravi, kamor se tudi kategorizirajo zaposleni v šolstvu. Zaradi varčevalnih ukrepov se je plača zaposlenih v javnem sektorju, vključno z zaposlenimi v šolstvu, znatno zmanjšala. Ob tem se je poslabšalo tudi stanje socialne države. Zaradi slabšega ekonomskega položaja se vse več ljudi poslužuje dodatnega zaslužka, ki je pogosto tudi v namen golega preživetja. Opažam, da socialna država pogosto ni sposobna zagotoviti dostojnega nivoja življenja, kar zgolj poveča pojavljanje črnega dela. Iz tega stališča so neprijavljena dela kot inštrukcije način pridobivanja zaslužka, ki ob težkem položaju javnih uslužbencev omogoča lažje preživetje in višji življenjski standard.

2.2.1 Analiza ankete

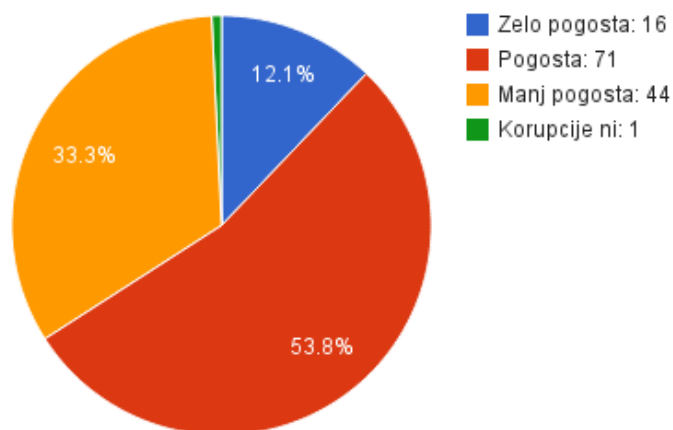
Elektronsko anketo sem objavil 7. januarja 2015, na Google obrazci. Anketo sem razdelil na dve kategoriji in sicer na kategorijo za šolajoče se osebe in za zaposlene v šolstvu. Na anketo sem dobil 171 odzivov. V statistično obdelavo sem vključil vseh 171 anket. Podatke sem obdelal preko funkcije Google preglednice.

1. Graf 1: Število in odstotek anketirancev, ki so se razvrstili, glede na status.

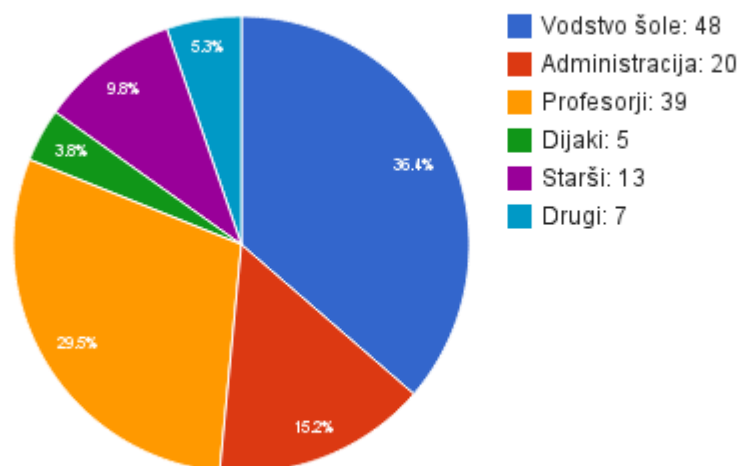
Pri sodelovanju v anketi so bili bolj pripravljeni dijaki, kot pa zaposleni. Število zaposlenih, ki je rešilo anketo bi moralo biti višje, saj je bila ta posredovana zaposlenim na moji šoli (76 zaposlenih) ter še vsaj trem drugim srednjim šolam. Opazen je torej velik odpor do teme korupcije pri zaposlenih oziroma lahko bi celo rekli, da je omenjena tema svojevrsten tabu.

2. Graf 2: Dijaki: Kako pogosta je po vašem mnenju korupcija v šolstvu?

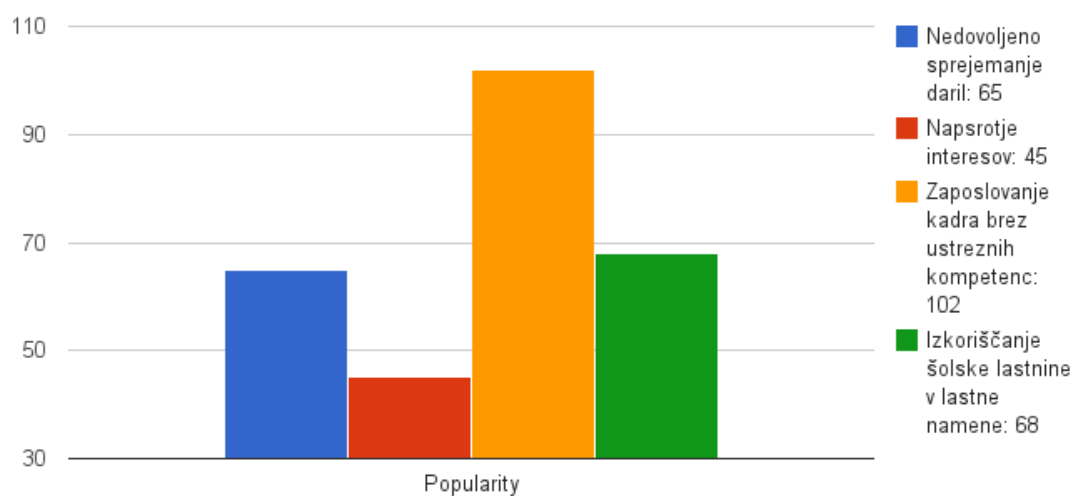

Šolajoči se označujejo korupcijo v šolstvu kot pogost pojav. Razlogi so lahko mnogi, vendar menim, da je ta pojav smiselno razlagati s konceptom socialne ranljivosti. Schuyt (v Ule 2000: 44) govori o problemih sodobne družbe mladih in jih povezuje s konceptom socialne ranljivosti. Ena izmed skupin, ki je kazalec socialne ranljivosti, je tudi neopravičeno izostajanje iz šole, zgodnje in redno uživanje alkohola, eksperimentiranje z drogami, slaba disciplina, eksperimentiranje s spolnostjo, splošen odpor do zunanjega sveta, staršev, starejših in predstavnikov avtoritet. Omenjene trende opažam tudi pri svojih sovrstnikih. Zaradi teh trendov čutijo odpor do avtoritete, ki jo predstavlja šola. Zaradi odpora so lažje nezaupljivi do institucije šole.

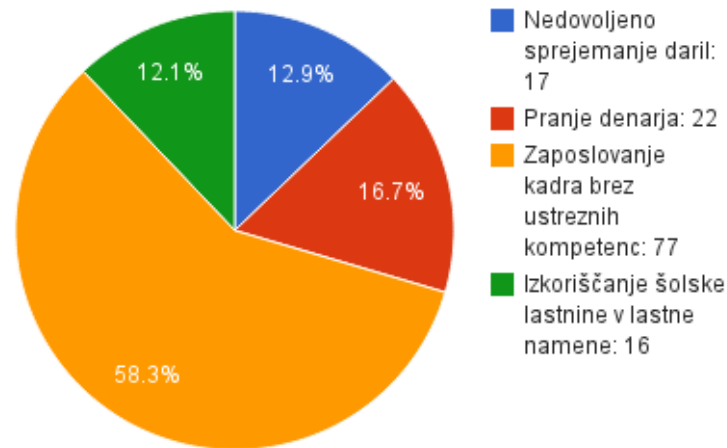
3. Graf 3: Dijaki: Kdo so po vašem mnenju najpogostejši udeleženci/pobudniki koruptivnih dejanj v šolstvu?

Graf 4: Dijaki: Označite vsa koruptivna dejanja, ki so po vašem mnenju prisotna v šolstvu.

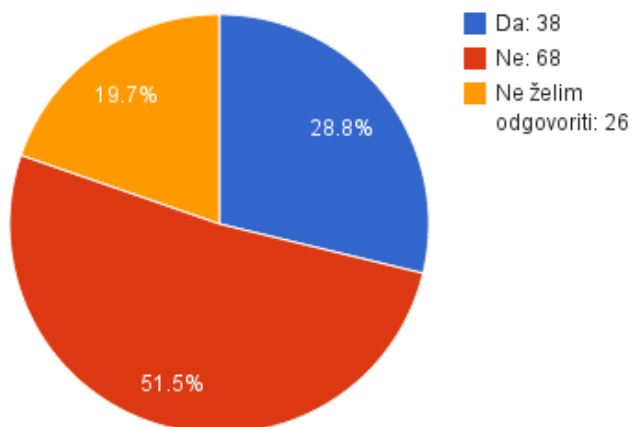

4. Graf 5: Dijaki: Označite zgoraj navedeno koruptivno dejanje, ki je po vašem mnenju najbolj problematično.

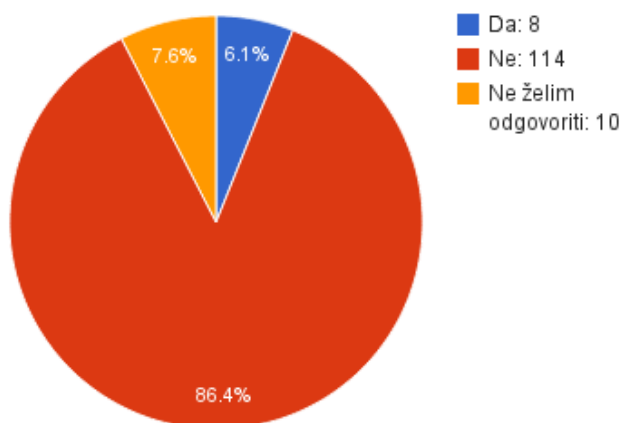

Večinoma dijaki menijo, da so udeleženci ali pobudniki korupcije vodstvo šole. Menim, da je to povezano z njihovim visokim položajem. Smiselno je sklepati, na podlagi tega dejstva, da so najbolj tipični primeri korupcije, o katerih denimo poročajo mediji, iz strani tistih, ki zasedajo visoke položaje v družbi. Lahko pa se tudi nanašamo na vsebino, ki je bila omenjena v teoretičnem uvodu. Glede na visoko stopnjo nezaupanja v vodilne kadre se poraja vprašanje njihove strokovnosti in systemske urejenosti nastavljanja teh kadrov. Smiselno bi bilo preveriti v čigavem interesu se koruptivna dejanja izvajajo oziroma ali obstaja povezava med vodilnimi kadri v šolstvu in sistemom, ki te kadre nastavlja. Sprašujem se v kolikšni meri delujejo vodstvene strukture v šolstvu kot lobisti za določene gospodarske subjekte, politične stranke, itd. Zaradi njihove družbene moči je takšno zlorabo tudi lažje prekriti, saj je dejanje iz tega razloga legitimno, hkrati pa moralno vprašljivo. Dijaki menijo, da se izkoriščanje položaja in izvajanje koruptivnih dejanj največkrat pojavlja v zaposlovanju kadra brez ustreznih kompetenc. Menijo tudi, da je to najbolj problematična oblika korupcije v šolstvu.

5. Graf 6: Dijaki: Ste bili kdaj priča koruptivnemu dejanju?

6. Graf 7: Dijaki: Ste kdaj bili sami udeleženi v kakšnem koruptivnem dejanju?

Možnost »Ne želim odgovoriti« je bila namerno ponujena, saj sem pričakoval dosti visoko stopnjo odpora in celo strahu, ali pa v najboljšem primeru nepripravljenosti do tega, da se izrečemo o stvareh, ki jih poznamo. Opažam neko svojevrstno pasivnost.

Smiselno bi bilo trditi, da velika večina teh opazuje koruptivna dejanja, vendar se do njih ne izreka oziroma je pasivna. Sprejema jih torej kot neko nujno zlo oz. neizogibno realnost. V tem se vidi sprejemanje črne ekonomije kot preživitvene strategije v družbeni strukturi, ki ni socialno pravična.

Sledeča analiza se bo nanašala na vprašanja odprtega tipa. Zaradi sorodnosti vprašanj bom opažanja in rezultate vseh treh vprašanj predstavil skupaj:

7. Prosim navedite katerokoli koruptivno dejanje, ki je po vašem mnenju prisotno v šolstvu in ga do sedaj nismo omenili v anketi.

8. Če ste na prejšnje vprašanje odgovorili z DA, prosim navedite koruptivno dejanje.

9. Če ste na prejšnje vprašanje odgovorili z DA, prosim navedite koruptivno dejanje.

V prejetih odgovorih nisem prejel koruptivnih dejanj, ki jih anketa ni zajela, sem pa dobil specifične primere koruptivnih dejanj, ki se lahko kategorizirajo pod dane možnosti v anketi. Kot tri najpogostejše sem izločil odgovore, ki opisujejo nasprotja interesov, zaposlovanje kadra brez ustreznih kompetenc in nedovoljeno sprejemanje daril.

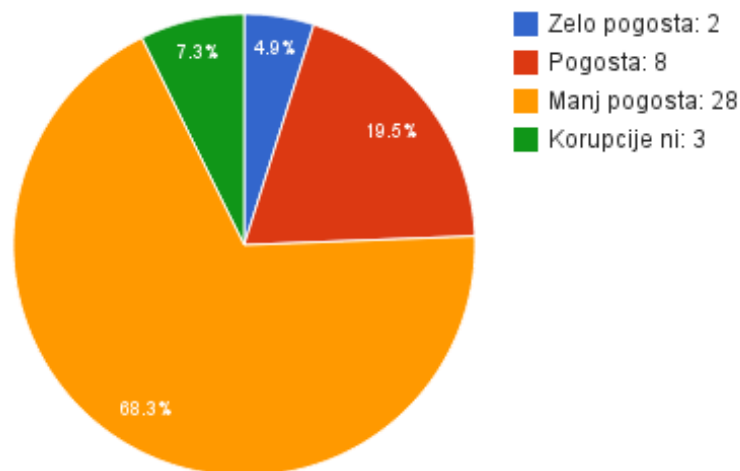
Pri točki nasprotij interesov bom v analizo vključil dva najbolj relevantna odgovora. Eden izmed odgovorov opisuje, da vodstvo šole krade denar iz šolskih skladov krožkov in klubov. Drugi omenja visoke cene vstopnic za maturantski ples, ki se plačujejo brez položnic in omogočajo šoli, da se izogne davku. Verodostojnost navedenih primerov je nemogoče vzpostaviti, vendar v primeru veljavnosti omenjenih pojavov opažam ogromno težavo pri regulaciji korupcije v šoli in učinkovitost plana integritete.

V drugi navedeni točki zaposlovanja kadra brez ustreznih kompetenc sem dobil veliko relevantnih odgovorov. Nekateri so celo poimenovali posameznika, ki naj bi bil zaposlen na ta način, vendar zaradi anonimnosti danih imen ne bom navajal. Večinoma so se dani odgovori nanašali na zaposlovanje zaradi poznanstev in osebnih interesov. V analizi tega vprašanja, pri uslužbencih, bom navedel primer pogovora z zaposlenim, ki je bil priča zaposlovanju te narave. V enem izmed odgovorov sem dobil primer profesorice za angleščino, ki naj ne bi imela diplome. Ob tem primeru sem predvsem zaskrbljen zaradi kvalitete izobrazbe, saj je ob pomanjkanju osnovnih kvalifikacij kvaliteta pridobljenega znanja res ogrožena.

10. Uslužbenci prosim navedite koliko časa ste že zaposleni na delovnem mestu.

Uslužbenci v šolstvu, ki so izpolnjevali anketo, so predstavljali širok spekter izkušenj. Pridobil sem odgovore od uslužbencev, ki so zaposleni zgolj nekaj mesecev in celo uslužbenca, ki je že zaposlen 38 let. Povprečna delovna doba zaposlenih, ki so izpolnjevali anketo je nad 20 let. To je zelo dober rezultat, saj je večina anketirancev že dolgo neposredno vpletena v šolstvo, kar pomeni, da so rezultati zanesljivejši.

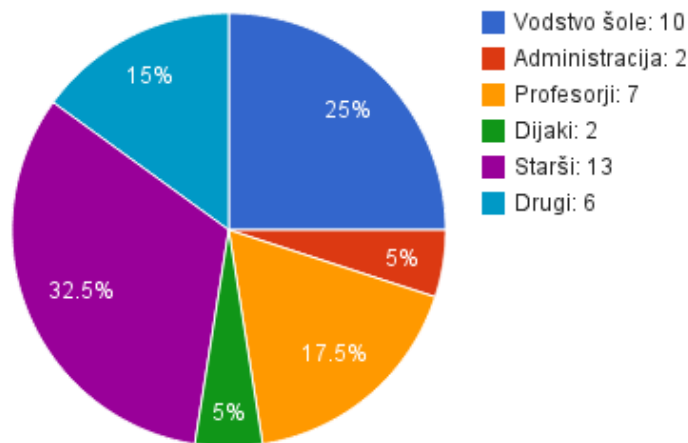
11. Graf 8: Uslužbenci: Kako pogosta je po vašem mnenju korupcija v šolstvu?

Za razliko od dijakov, je večina uslužbencev opredelila korupcijo v šolstvu kot manj pogost pojav. Menim, da je razlog za to manjše tveganje za korupcijo v šolstvu. Tveganje korupcije je povezano z družbeno močjo, ki jo določena vloga prinaša. O tem je razpravljal Ralf Dahrendorf v njegovi kritiki funkcionalistične družbene teorije slojevitosti.

Na podlagi Dahrendorfovih ugotovitev je bolj smiselno trditi, da so nagrade višje kjer so nagrade usmerjene v vladajoče sloje – v sloje, ki imajo visoko **družbeno moč**⁶. Družbena moč v instituciji šolstva je zelo skrčena. Edini katerim lahko pripišemo družbeno moč je vodstvo šole. Posamezni profesorji vsekakor ne pridejo prav v to kategorizacijo, saj je njihova družbena moč nizka. Hkrati je v zadnjih letih **družbeni ugled**⁷ tega poklica močno znižan, kar še dodatno dokazuje, da je njihova družbena moč nizka. Zaradi tega v šolstvu ni pozicije, kjer bi lobisti imeli interes oziroma zaslužka, ker se zaslužek ne ustvarja v instituciji šolstva. Tveganje za korupcijo je torej majhno, ker šolstvo ne ustvarja profita. Hkrati pa lahko trdimo, da se v šolstvu pojavljajo starši kot neka vrsta lobista.

12. Graf 9: Uslužbenci: Kdo so po vašem mnenju najpogostejši udeleženci/pobudniki koruptivnih dejanj v šolstvu?

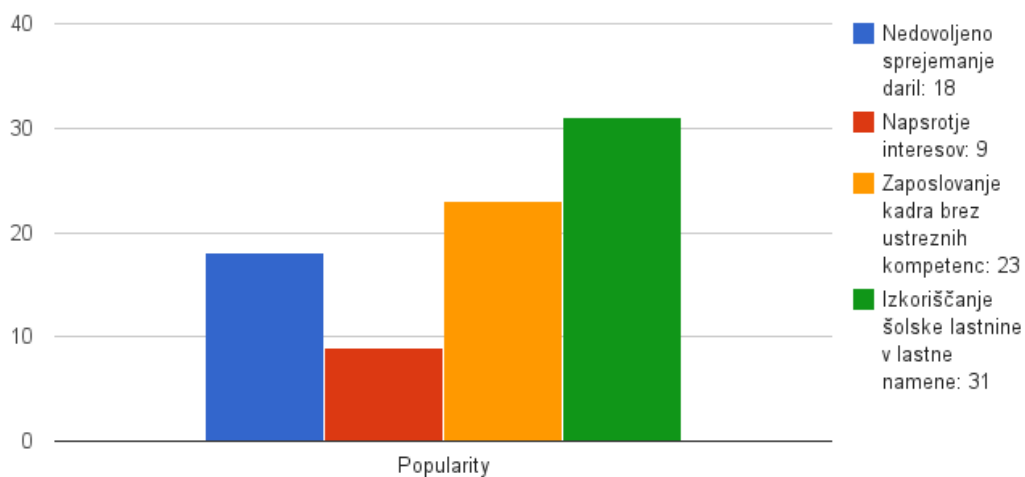
Uslužbenci menijo, da so najpogostejši pobudniki oziroma udeleženci koruptivnih dejanj starši. Opažam, da starši, kot že prej omenjeno, delujejo kot neka vrsta lobistov, ko pride do šolstva. Veliko odgovorov, ki sem jih dobil pri vprašanih odprtega tipa, tako pri uslužbencih kot pri dijakih, se nanaša na pritisk staršev za pridobitev določenih koristi.

Zaradi že omenjenega vse nižjega družbenega ugleda profesorjev je pritisk staršev na njihove odločitve toliko pogostejši.

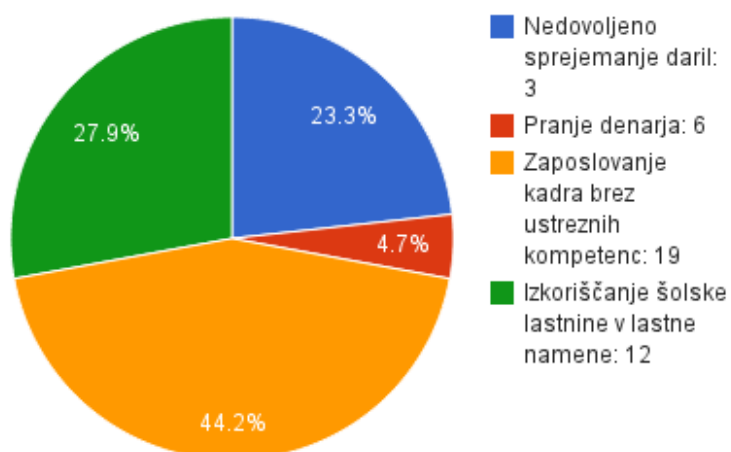
⁶ Pomeni stopnjo, do katere lahko posamezniki in posameznice ali skupine odločajo o ravnanju drugih tudi proti njihovi volji. Gre tudi za možnost, da posameznik, posameznica ali skupina uresniči svoje cilje, vpliva na dogajanje v družbi v svojo korist in uveljavi svoje interese, četudi jim drugi nasprotujejo.

⁷ Je količina spoštovanja in časti, ki so ju posamezniki in posameznice deležni v družbi.

13. Graf 10: Uslužbenci: Označite vsa koruptivna dejanja, ki so po vašem mnenju prisotna v šolstvu.

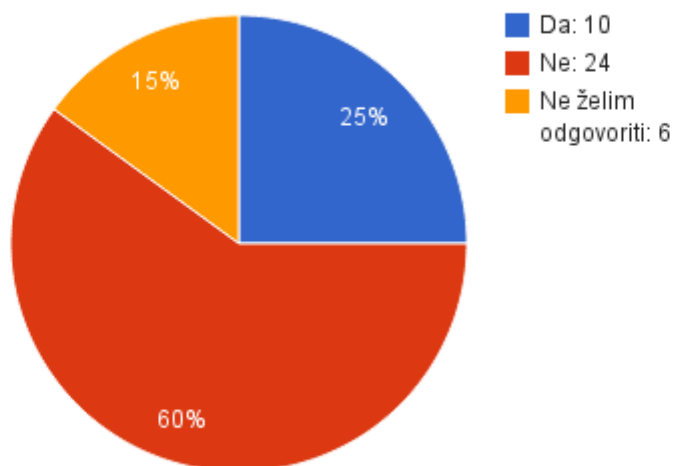
14. Graf 11: Uslužbenci: Označite zgoraj navedeno koruptivno dejanje, ki je po vašem mnenju najbolj problematično.

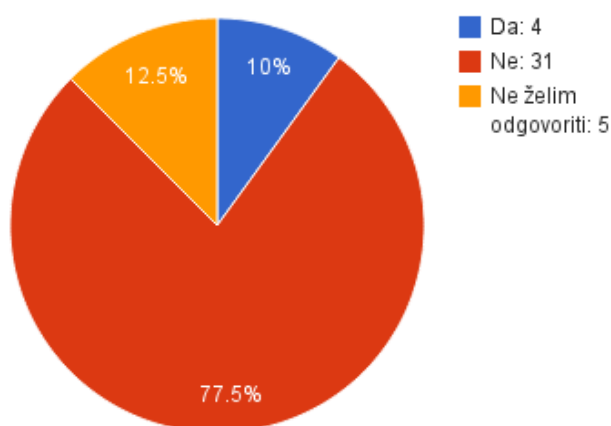
Pri navedenem vprašanju so uslužbenci v šolstvu po večini odgovarjali, da je najbolj problematičen in tudi relativno pogost pojav korupcije v šolstvu zaposlovanje kadra brez ustreznih kompetenc. V prvi vrsti zopet izražam zaskrbljenost zaradi takšnih rezultatov, saj to v veliki meri vpliva na kvaliteto izobraževanja in močno škodi dijakom, saj se posledice tega izražajo v izjemno velikih razsežnostih. Hkrati, pa sem ob pogovoru z zaposlenim (zaradi zahtevanja anonimnosti imen ne bom navajal) ugotovil, da se zaposlovanje kadra brez ustreznih kompetenc pojavlja kot protiusluga za določene storitve pri sklopu javnih naročil ali pa zaradi osebnih poznanstev oziroma kombinacija obojega.

V pogovoru z zaposlenimi (zaradi zahtevanja anonimnosti ne bom navajal imen) sem ugotovil, da se zaposlovanje kadra brez ustreznih kompetenc pojavlja kot protiusluga za določene storitve pri sklopu javnih naročil ali pa zaradi osebnih poznanstev oziroma kombinacije obojega.

15. Graf 12: Uslužbenci: Ste kdaj bili priča koruptivnemu dejanju?

16. Graf 13: Uslužbenci: Ste kdaj bili sami udeleženi v kakšnem koruptivnem dejanju?

Tudi uslužbenci so odgovarjali, da v večini niso bili udeleženi v koruptivnih dejanjih. Kljub temu se je pa zopet veliko anketirancev opredelilo, da na vprašanje ne želijo odgovarjati.

Menim, da tu ne gre več zgolj za pasivnost, kot je bila v primeru z dijaki, ampak za nepriznavanje svojega dejanja, ki bi lahko bilo sporno. Možnost »Ne želim odgovoriti« sem namenoma postavil za tiste, ki bi kljub anonimnosti ankete bili nepripravljeni podati iskren odgovor na vprašanje. To se zopet nanaša na ugotovitve pri čisto prvem vprašanju ankete, kjer se potrjuje, da je korupcija v šolstvu pri uslužbencih neke vrste tabu.

Sledeča analiza se bo nanašala na vprašanja odprtega tipa. Zaradi sorodnosti vprašanj bom opažanja in rezultate vseh treh vprašanj predstavil skupaj:

17. Prosim navedite katerokoli koruptivno dejanje, ki je po vašem mnenju prisotno v šolstvu in ga do sedaj nismo omenili v anketi.

18. Če ste na prejšnje vprašanje odgovorili z DA, prosim navedite koruptivno dejanje.

19. Če ste na prejšnje vprašanje odgovorili z DA, prosim navedite koruptivno dejanje.

Uslužbenci so pri odgovorih odprtega tipa omenjali primere, ki so bili zajeti v anketi. Dani odgovori so se nanašali na nasprotje interesov, nedovoljeno sprejemanje daril in izkoriščanje šolske lastnine v lastne namene. Za razliko od dijakov, niso omenjali zaposlovanja kadra brez ustreznih kompetenc v odgovorih odprtega tipa.

Pri nasprotju interesov sem prejel veliko odgovorov, ki se nanašajo na izkoriščanje proračunskih sredstev za lastne namene. Eden izmed odgovorov je opisal cel kup primerov, kjer se je izkoriščalo šolska sredstva. Hkrati, pa je ta odgovor tudi omenjal, da je v šolstvu delež koruptivnih dejanj tako v znesku, deležu sredstev in dogodkov veliko manjši kot v drugih sferah javnega sektorja, kar nakazuje na splošno problematiko korupcije, ki ni ekskluzivna v instituciji šolstva.

Na točki nedovoljenega sprejemanja daril nisem dobil poglobljenih odgovorov, vendar se je v primerjavi z ostalimi možnostmi največkrat pojavila.

V večini pa so uslužbenci omenjali težavo izkoriščanja šolske lastnine v lastne namene. Eden izmed anketirancev je celo priznaval, da se takšnih dejanj poslužuje. Kot že prej omenjeno meni, da to ni v namen neke večje finančne koristi, temveč predvsem v namen lažjega preživetja in shajanja v trenutni finančni krizi, ki je nedvomno prizadela uslužbence v šolstvu in to v veliki meri.

3. ZAKLJUČEK

3.1. Ovrednotenje hipotez

1. Korupcija v šolstvu ni pogost pojav.

Rezultati ankete so večinoma pokazali, da je korupcija pogost pojav, vendar je to bilo opažanje predstavnikov tistih anketirancev, ki so dijaki. Uslužbenci v šolstvu so označili korupcijo kot manj pogost pojav. Po eni strani bi lahko trdili, da je opažanje uslužbencev bolj verodostojno, vendar so glede na opažanja lahko neiskreni, saj se lahko gre predvsem za nepriznavanje svojega dejanja. Kljub temu sem ob mnogih odgovorih, ki sem jih dobil na anketo prepričan, da ta hipoteza ne drži in je korupcija v šolstvu pogost pojav.

2. Definicija korupcije kot pojava je preveč široka in zahteva bolj osredotočeno definicijo, glede na okolje v katerem se pojavlja.

Ob opredeljevanju do samega termina korupcije sem naletel na veliko število različnih interpretacij kaj sploh korupcija je. Težava se je že pojavila torej pri opredelitvi do pomena korupcije. Še večji izziv je predstavljala opredelitev do korupcije v šolstvu, saj je zaradi vseh splošnih razlag korupcije to zelo težko. Menim, da je definicija korupcije zelo široka in zahteva nadaljnji premislek. Zahteva pa tudi opredelitve v specifičnih situacijah, saj bomo s tem zmanjšali tveganje korupcije v določenih okoljih, med njimi tudi zmanjšali tveganje korupcije v šolstvu.

3. Oblike korupcije, ki se pojavljajo v šolstvu ne vplivajo na kvaliteto izobrazbe.

Pri navajanju te hipoteze sem bil mnenja, da korupcija v šolstvu ni pogost pojav, ampak sem ugotovil, da to ne drži, hkrati pa sem ugotovil, da sem podcenjeval širokost problema, ki ga predstavlja korupcija v šolstvu. Ob vseh ugotovitvah, ki sem jih izcimil iz odgovorov anketirancev, sem postal izredno zaskrbljen, saj določena koruptivna dejanja predstavljajo grožnjo osnovni nalogi šolstva, ki je zagotavljanje kvalitetne izobrazbe.

4. Protiukrepi za korupcijo so neučinkoviti in potrebujejo vnovičen pregled ter prilaganje.

Kljub temu, da imajo šolske ustanove ustrezno orodje, ki deluje kot protiukrep korupciji, se je, gleda na rezultate, izkazalo kot neučinkovito. Menim, da bi plan integritete moral biti posodobljen in ojačan. Hkrati pa opažam, da se vsi ukrepi proti korupciji ukvarjajo z reševanjem sindromov, ki jih povzroči korupcija, vendar se pa niti eden izmed njih ne loti izvora za takšna koruptivna dejanja, ki bi nedvomno bil bolj efektiven pri preprečevanju korupcije.

3.2 Temeljne ugotovitve raziskovalnega dela

Veliko časa, pri ustvarjanju izdelka, sem predvsem posvetil razumevanju pojmov in faktorjev, ki se pojavljajo v korupciji. Menim, da to nakazuje na obširnost pojma in potrjuje dejstvo, da je tema korupcije še vedno zelo neutemeljena, kar pa je posledica ravno tega, da je korupcija spreminjajoč pojav, ki se prilagaja prav vsem spremembam in je utemeljitev oziroma raziskovanje tega področja zahtevno.

Tudi moje raziskovanje mi je predstavljalo velik izziv, vendar sem v tem postopku pridobil ogromno poznavanje teme in perspektivo o realni sliki korupcije v družbi tako kot v šolstvu. Širokost vprašanj, ki jih je naloga postavljala, je presegla področje, ki sem ga predstavljal v svoji nalogi. Eno od dejstev, ki se je izkazalo kot bistveno je otežen dostop do odgovorov zaposlenih. Ta odpira teme apatičnosti, pasivnosti, strahu pred avtoriteto in druge. Prav tako so s strani odgovorov zaposlenih (odraslih) vidne zamere in se zdi takšno obnašanje otročje, zato bi bilo smiselno preučevati odnose med zaposlenimi v šolstvu. Sprašujem se tudi ali je obstoječa družbena destabilizacija (recesija) vplivala na samo avtoriteto oziroma vlogo, ki naj bi posebljala avtoriteto, torej vlogo učitelja. Vso to razmišljanje me usmerja v nova raziskovalna dela, ki presegajo moje, ampak lahko trdim, da so opazovani odnosi v instituciji šolstva vse prej kot stabilni oziroma si zaslužijo določeno mero pozornosti in strokovne presoje.

4. LITERATURA

- Cigoj, Janja. 2008. Delo in zaposlovanje na črno. Dostopno prek: <http://dk.fdv.uni-lj.si/diplomska/pdfs/kirbis-mateja.pdf>
- Tanzi, Vito. 1998. International monetary fund. Dostopno prek: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/wp9863.pdf>
- Elaine.ie. 2009. Definitions and types of corruption. Dostopno prek: <http://elaine.ie/2009/07/31/definitions-and-types-of-corruption/>
- Farrales, Mark. 2005. What is Corruption?: A History of Corruption Studies and the Great Definitions Debate. Dostopno prek: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1739962
- Wikipedia.org. 2015. Corruption. Dostopno prek: <http://en.wikipedia.org/wiki/Corruption>
- Dobovšek, Bojan. 2008. Korupcija v Tranziciji. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede, Univerza v Mariboru.
- Počkar, Mirjam, Stanislav Andolšek, Tanja Popit, Andrej Barle Lakota. 2011. Uvod v sociologijo. Ljubljana: DZS
- Haralambos Michael, Martin Holborn. 1999. Sociologija Teme in pogledi. Ljubljana: DZS